

FILOSOFI PÅ SKOLEBENKEN

ANMELDELSE AV HISTORIE OG FILOSOFI 1 & 2, TOMMY MOUM, BEATE BØRRESEN, ARNFINN GRANMO (BOK 1), THOR INGE RØRVIK (BOK 2), TOVE PETTERSEN (BOK 2) OG ATLE SÆVAREID (BOK 2) (CAPPELEN FORLAG, 2008)

Av Kristian Egil Batta Torheim

Den videregående skole har gjennom Kunnskapsløftet fått et ferskt programfag (tidligere studieretningsfag), historie og filosofi. Her får filosofer, historikere og idéhistorikere fem timer i uka over to år på å hjelpe unge mennesker til dannelse. Cappelen har latt et kobbel av lektorer skrive forlagets forslag til pensum i faget. Forfatterne har i stor grad lyktes.

Bok 1 – hvordan trå vannet (første året)

Utdanningsdirektoratet har i fagets offisielle læreplan forutsatt at tenkningen har betydning for den realhistoriske utviklingen og omvendt. Og forfatterne ser ingen grunn til å imøtegå dette – allerede i forordet legger de dette til grunn. Det er dermed duket for et idéhistorisk perspektiv på det elevene skal lære. I studiets første år presenteres Vestens tilblivelse fra oldtid til nyere tid. Hver epoke har sitt kapittel (oldtid, antikken, middelalder, renessanse, opplysningstid, nyere tid), og hvert kapittel vier i tillegg oppmerksomhet til forskjellige kilder til kunnskap, fra oldtidens myter og antikkens samtaler, til generelle problemstillinger rundt kildebruk, forklaringsmodeller og kriterier for kritikk.

Når en leser i boken kan en fort ane at filosofi *proper* har falt ut til fordel for faktapunkter og fokus på ideer som historisk betingede. Det er minimalt med originale kilder, foruten enkelte sitater på setningsnivå. Men å vurdere pensumbøkens filosofiske verdi på grunnlag av andelen av originaltekster ville kun vært utslag av en fordom, noe som igjen hadde gitt et feilaktig bilde av bøkens faglige

hold. Forfatterne har valgt å lære bort hvordan *gjøre* filosofi framfor å kaste ut filosofiske perler eller drive dypdykk i filosofiske klassikere. I hvert kapittel er det diskusjons- og drøftingspunkter både underveis og til sist, og det er her fagets filosofidel skjuler seg. For å se dette, må en vite at forfatterne legger sterke føringer på hvordan disse samtalene skal foregå i klasserommet. De har sogar trykket hvordan de foreslår at undervisningen skal gjennomføres bakerst i *elevenes* lærebok. (Jeg håper at årsaken til dette er en faglig ydmykhet – dette er første gang det eksperimenteres på nasjonalt nivå med filosofiske samtaler i den norske videregående skole, og da kan en like godt spille med åpne kort.) Eleven skal lære å tøyle sin undring gjennom å ha fokus på én ting av gangen, lytte til og bygge på det andre sier, begrunne det hun selv sier, og ta stilling til egne og andres tanker. Dette passer som hånd i hanske med fagets læreplan, der det heter at programfaget «skal bidra til å utvikle den enkeltes historiebevissthet og *evne til filosofisk samtale*». Filosofien elevene lærer det første året er dermed i stor grad en øvelse i filosofisk samtale, en første filosofisk metode.

I følge læreplanen skal faget i tillegg «danne grunnlag for allmenndannelse, økt selvinnsett og videre studier». Også allmenndannelsen gjenspeiles i de foreslåtte gruppesamtalelekene, der elevene skal lære å vente på tur, forsøke å gjengi andres argumenter, og så videre. Gjennom den filosofiske samtale vil elevene også bli trent i sedelig oppførsel. Vi får bare håpe at den instrumentelle målsettingen ikke underminerer målet – for hvem liker vel å bli fortalt

hvordan de skal te seg?

Bok 2 – klar for svømming (andre året)

Andre året fortsetter på et vis der første året slapp, i nyere tid. Temaene er det moderne mennesket, kunnskap og vitenskapshistorie, eksistensialisme, politisk idéhistorie, og historieforståelse. Men der det første året er viet Samtalen, er det andre året viet Skrivingen. Fortsatt er boka full av samtaleemner. Men det forventes også at eleven har internalisert samtale-metoden såpass at hun vil føre samtalen kun med seg selv, i skriveprosessen. I tillegg er det et mer tekstnært år – bokas siste 50 sider består av korte originaltekster, 3 til hvert kapittel, med mindre og større drøftingsoppgaver. En kan med rette si at intensiteten øker det andre året.

Det eneste renskårne filosofiske tema som behandles andre året er den relativt unge filosofiske retningen eksistensialisme (det er ikke mange tiårene siden Heidegger, Sartre og de Beauvoir forsvant som levende stemmer – og både Kierkegaard og Nietzsche – de er alle på plakaten – er jo også moderne klassikere). Her har en også klart bragden en slet med på Examen philosophicum, å vie Simone de Beauvoir rettmessig plass (hun var lenge den siste filosofen på den siste forelesningen). Men som ved førsteåret så får en i kapitlene servert konklusjonene av hva tenkerne har tenkt, med begrenset argumentasjonsdybde. Teksten bærer preg av idéhistorie også her.

Nå spenner faget riktignok vidt, men med tanke på fagets tittel så virker det sparsommelig med kun tre filosofiske originaltekster i andreåret, to til tematikken eksistensialisme (av Nietzsche og de Beauvoir), og én vitenskapsfilosofisk Skjervheim-tekst. Elevene blir i praksis skjermet mot helt tradisjonelle filosofiske tekster. Om det er én handout jeg ville anbefalt å supplere boka med, så hadde det vært Edmund Gettiers korte og lett forståelige tekst «Is Justified True Belief Knowledge?» fra 1963, som eksempel på god filosofisk praksis. Den passer utmerket til kapitlet om kunnskap, får elevene til å bryne seg litt – så får det heller være at mange kjenner til Gettier-eksempler når de en vakker dag tar introduksjonskurs i epistemologi.

To år under ett

Begge bøkene bærer preg av idéhistorisk tenkning, noe de er programforpliktet til gjennom læreplanen, men det filosofiske faller heldigvis ikke ut. Gjennom Samtalen og deretter Skrivingen er målet at filosofi som systematisk undring innarbeides hos en ny generasjon unge. Faget bør heller ikke diskrediteres for at det verken likner på

Ex.phil., eller diverse introduksjonskurs i filosofi. Det er laget for elever i den videregående skole, og de har gjennom hele folkeskolen blitt eksponert for narrativer og kausalhistorier, særlig i de humanistiske fagene – å benytte seg av de samme teknikkene burde lette læringen. Og sant å si kan det være greit å få meislet inn et koherent rammeverk før en eventuelt blir inspirert til å studere filosofi ved universitetene.

Det nærmeste faget vi tidligere har hatt som lå nært i innhold var politisk idéhistorie. Det begynte som et totimers valgfag, og ble etter Reform 94 oppgradert til et ettårig, totimers studieretningsfag. Sammenliknet med historie og filosofi var dette faget temmelig skrint, så skrint at hele faget så å si er tatt opp i ett kapittel av bok to. Ikke bare går det foreliggende faget mer i dybden, det broderer også ut viktige tradisjoner innen politisk idéhistorie som tidligere ble stemoderlig behandlet, som revisjonismen, sosialdemokratiets moderne ideologiske opprinnelse.

Den store forskjellen ligger i at historie og filosofi har fått status som programfag. Dermed er faget i det andre året et såkalt skriftlig trekkfag med sentralt gitte og sensurerte eksamener. Dette betyr at en i sensuren vil gjøre rene kriterierelaterte vurderinger – kvaliteten på den enkelte elevs resultater bestemmes da *uavhengig* av prestasjonene til de andre elevene. En lavere status på faget der en kun hadde hatt muntlig eksamen og lokalt gitte og sensurerte oppgaver, ville gjort karakterene mer utjevnet, og redusert insentivene til å holde en nasjonal standard i faget. De virkelig dårlig holdte kursene ville fått langt bedre snittkarakterer siden de i beste fall ville blitt sammenliknet med et fåtall andre lokale videregående skolars avvikling av faget. I tillegg ville det vært mulig for lærere å kunne utforme oppgavesettet til å passe det klassen hadde lært, og å unngå såkalte blinde punkter. Når elever i den videregående skole for første gang nå får et nasjonalt filosofitilbud, så er det vel verdt å klappe for. Og med at historie og filosofi har fått status som programfag, hviler det et faglig tungt ansvar på lærernes skuldre.

Min frykt er at fagets første år blir såpass lekende at mange ikke vil henge med i år to. Å øke intensiteten i et kurs fra samtalebaserte alle-skal-delta-aktiviteter til tekstnær skriving er ingen lett oppgave. Men så er det også betydelig med ris bak speilet – en vet at en vil bli sammenliknet med alle som følger faget i landet. Dessuten har Cappelen fortsatt trekvart år på seg til å finne løsninger på denne utfordringen – programkurset har kun eksistert i et halvt år, og de har en nettside (historieogfilosofi.cappelen.no) der de stadig utvikler nye ressurser for lærere

og elever. Siste nytt på sidene er eksempeloppgaver fra Utdanningsdirektoratet, og så langt har de utviklet forslag til undervisningsopplegg for de tre første kapitlene av bok to. Så de er på saken.

En mulig svakhet i bøkene er at teksten til tider er veldig kontemporær, og noen eksempler som gis i boka kan ikke annet enn være utdaterte om få år. Det henvises til årets mobiltelefon-modeller, problemer ved overgangen til RiksTV, og en håndfull av årets og fjorårets filmplakater blir brukt for å illustrere alt fra samepolitikk til britisk historie. Det virker som om iveren etter å kommunisere «på ungdommens språk» har tatt noe overhånd.

Om det var noe en burde hatt mindre av i bøkene, så hadde det vært at læreplanen og forfatterne ikke hadde sett seg blinde på det idéhistoriske perspektivet og den narrative fortellerformen. En får servert konklusjonene, med begrenset dybde. De unngår å eksponere elevene for sofistikert og kompleks argumentasjon til fordel for lett kommuniserbare poenger. Det virker som forfatterne har konkludert med at slik mental trening ikke er nødvendig – verken for utvikling av allmenndannelse, evne til filosofisk samtale, eller økt selvinnsikt. Men det kan vel ikke stemme, selv for unge attenåringer?

KRYSSORD- LØSNING

LØSNING FRA SIST NUMMER

Av Mats Lende